

Історичні, філософські, правові й організаційні проблеми фізичної культури

УДК 378.147

Євгенія Танько

Обґрунтування умов вивчення й упровадження досвіду провідних країн світу в практику роботи вищих навчальних закладів України

Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут” (м. Харків)

Постановка наукової проблеми та її значення. Система освіти будь-якої країни є складним і водночас унікальним явищем, яке глибоко пов’язане з духовними та матеріальними аспектами минулого й сучасного. Відтак, у кожній країні освіта та її організація мають свої особливості. Чинниками змін у системі освіти виступають зміни у виробництві, політиці, культурі, а отже – зміни пріоритетів і вимог до навчання й виховання, уключення країни до спільного руху світового співтовариства в майбутнє.

При реформуванні вищої освіти, з одного боку, ураховується необхідність збереження культурної різноманітності національних систем освіти, а з іншого – завдання покращення міжнародної співпраці, мобільності студентів, працевлаштування майбутніх фахівців у європейському чи міжнародному просторі, забезпечення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів. Відтак, актуальним є вивчення особливостей та головних тенденцій розвитку систем вищої освіти провідних країн світу.

У контексті досліджуваної проблеми особливо цінний досвід вищих навчальних закладів Великобританії, оскільки вища освіта цієї країни є однією з найкращих у світі.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема вивчення та використання ефективного досвіду вищих навчальних закладів Великобританії активно вивчалася як українськими, так і зарубіжними науковцями. Серед них варто назвати дослідження В. Бобрицької, Г. Воронки, Д. Гудісон, О. Зубченко, О. Кузнєцової, Т. Кучай, М. Кучеряну, О. Лаптевої, О. Майбороди, Н. Манчинської, Р. Мейсон, Н. Муқан, А. Саргсян, І. Сидор, Л. Тарасюк, Л. Торяник, М. Федіної, Е. Фроменг О. Хижняк, І. Холод та інших учених.

Проте питання обґрунтування умов вивчення й узагальнення досвіду вищих навчальних закладів Великобританії для його ефективного використання у ВНЗ України досліджене недостатньо.

Завдання статті – виокремити й обґрунтувати умови необхідності вивчення та поширення досвіду провідних країн світу, зокрема Великобританії, у галузі вищої освіти для забезпечення сталого розвитку ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У довідковій літературі термін “умова” розкривається різноманітними визначеннями, зокрема, як: а) обставина, від якої щось залежить; б) вимога, що висувається до когось (до чогось); в) усна або письмова угода про щось, домовленість; г) правила, що визначені в будь-якій галузі життєдіяльності; г) обстановка, у якій щось відбувається; д) вимога, із якої треба виходити [3].

Аналіз різних трактувань поняття “умова” та характеристик психолого-педагогічних, педагогічних, організаційно-педагогічних, організаційно-методичних умов дає підстави стверджувати, що умови – це чинники, обставини, що забезпечують успішне, ефективне функціонування педагогічної системи.

Важливою умовою вивчення й використання досвіду Великобританії у ВНЗ України є інноваційна освітня політика України.

Трансформаційні та інтеграційні процеси у сфері вищої освіти, які характеризують розвиток і країн Західної Європи, і України з кінця ХХ ст., зумовили пошуки оптимальної моделі державної освітньої політики. У руслі поглиблення зазначених процесів та розвитку міжнародного розподілу праці стає актуальним проведення країнами спільної освітньої політики (зокрема, створення навчальних програм для формування в майбутніх фахівців ключових компетентностей і для створення ефективних механізмів їх запровадження), пристосування національних систем підготовки кадрів до кардинально змінених умов світового ринку, до наявної в його найбільш динамічних сегментах професійно-кваліфікаційної структури робочої сили.

Проблему розробки ефективної освітньої політики досліджують фахівці в галузі педагогіки, права, економіки, соціології та філософії освіти тощо. Серед вітчизняних учених варто назвати, насамперед, праці В. Андрущенка, В. Журавського, І. Зязюна, В. Кременя. Зазначену проблему активно досліджують і в англomовному світі такі науковці та практики, як Д. Істанс, С. Кліс, Б. Лінгард, Д. К. Манілі, Д. Пападопулос, С. Тейлор й інші.

У наукових і довідкових джерелах трапляється низка визначень поняття “освітня політика”. Так, освітня політика трактується як найважливіший складник політики держав, інструмент забезпечення фундаментальних прав і свобод особи, підвищення темпів соціально-економічного та науково-технічного розвитку, гуманізації суспільства, зростання культури. Вона встановлює на основі суспільної згоди корінні цілі й завдання розвитку освіти, гарантує їх утілення в життя за допомогою узгоджених дій держави та суспільства. Найголовніше її завдання на сучасному етапі полягає в “досягненні сучасної якості освіти, його відповідності актуальним і перспективним потребам особи, суспільства і держави” [4, с. 14.].

Співвіднести поняття “освітня політика” з англomовними термінами, що відображають це поняття, дуже складно. Це пов'язано з відсутністю в мовах цих країн різниці в значеннях понять “policy” та “politics”, оскільки саме в англomовному контексті це поняття з'явилося й отримало першорядне визначення як таке, що стосується сфери діяльності політиків і політичних організацій. З іншого боку, справи політики дедалі більше стосуються освітан усіх рівнів управління освітою.

Виходячи з цього, ми можемо визначити освітню політику як низку дій, спрямованих на досягнення цілей освітніх організацій або системи освіти в цілому.

Отже, основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Зміни в освітній політиці й практиці мають ґрунтуватися лише на минулому досвіді певної країни, який далеко не завжди виявляється найуспішнішим, особливо у швидко змінюваних зовнішніх умовах. Тому варто використовувати досвід провідних держав світу. У країнах Європи, зокрема Великобританії, накопичено значний досвід модернізації вищої освіти, що враховує і загальноосвітні тенденції, і специфічні особливості національного соціально-економічного розвитку.

Важливою умовою, що зумовлює актуальність та доцільність вивчення, узагальнення й запровадження досвіду ВНЗ Великобританії в систему вищої освіти України, є її інтеграція в європейський освітній і науковий простір.

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. в Європі з'являється нове поняття – «загальноєвропейський загальноосвітній простір». У вітчизняних дослідженнях наголошується, що “загальноєвропейський простір в освіті може розглядатися як загальне духовне поле, характерними ознаками якого є сукупність загальних ціннісних орієнтацій, інваріантної частини змісту освіти, сучасних педагогічних технологій, які характеризують процес передачі поколінню молодих європейців досвіду попередніх поколінь (традиційне навчання) і процес відкриття нового досвіду, стимулювання змін в існуючій культурі (інноваційне навчання)” [2, с. 31].

У сучасних умовах європейської інтеграції та створення єдиного європейського простору Великобританія відіграє одну з провідних ролей. Тому проблеми розвитку європейської освіти ХХІ ст., формування “європейської ментальності”, поняття європейського громадянства поряд із громадянством національним набувають наразі актуального значення. Вхідження України в освітній простір Європи передбачає модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, насамперед запровадження основних положень та ідей Болонського процесу.

На сьогодні саме Болонський процес є найсучаснішою й найперспективнішою моделлю реформування освітніх систем країн Європи. Якщо модернізація вищої школи України зорієнтована на інтегрування в європейський освітній та науковий простір, то потрібно активізувати роботу щодо впровадження в національну систему вищої освіти основних принципів Болонської декларації.

Ефективне впровадження ідей Болонського процесу, як і будь-яких інновацій, повинне відбуватися з урахуванням найкращих вітчизняних освітніх надбань і традицій.

Головним стимулятором процесу реформування вищої освіти в країнах Європи стала Болонська декларація. У цьому контексті Болонський процес передбачає структурну перебудову, реформування національних систем вищої освіти, зміну програм та інституційні перетворення. Цей процес за своїм характером є відкритим і демократичним. У Європі він оцінюється як соціальний діалог країн у європейському просторі.

Отже, співпраця з європейськими країнами у сфері освіти є одним із пріоритетів розвитку вищої освіти в Україні.

Перспективність вивчення й упровадження досвіду педагогів Великобританії зумовлена новим соціальним замовленням суспільства щодо підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах.

Сучасний стан суспільного розвитку, що характеризується стрімкими змінами в політичній, економічній, соціальній та культурній галузях людської діяльності, багаторазовим збільшенням інформаційних потоків, розвитком науки, техніки й технологій, змушує формулювати принципово нові пріоритети в підготовці спеціалістів вищої школи. Завдання, що постають перед ВНЗ, полягають не стільки в тому, щоб дати певний обсяг інформації студенту, скільки у формуванні мотиваційно-ціннісної структури особистості майбутнього фахівця, провідним компонентом якої стане потреба в постійному самовдосконаленні.

Відтак, освіта передусім покликана усвідомити нове соціальне замовлення, котре вимагає глибинних змін у всій системі, а саме:

- по-перше, перенесення акценту з надання студентам певного обсягу знань, умінь, навичок на формування творчої особистості, яка бачить власну перспективу, відповідально ставиться до прийнятих рішень, здатна виробити свою життєву позицію, власний світогляд та відстоювати обрані нею цінності;
- по-друге, формування в майбутніх фахівців умінь орієнтуватися в різноманітних сучасних інформаційних ресурсах, висловлювати свою інформаційну потребу, формулювати інформаційні запити, користуватись алгоритмами пошуку інформації, створювати якісні інформаційні продукти;
- по-третє, стимулювання підвищення самостійності та самодостатності особистості майбутнього фахівця, його творчої активності через збільшення обсягу й підвищення якості самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів як основного чинника їхнього особистісного розвитку та набуття професійної компетентності.

Отже, нове соціальне замовлення суспільства зумовлює суттєві зміни в діяльності вищих навчальних закладів, які вимагають вивчення й узагальнення кращих здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки.

Світова практика свідчить, що планування й здійснення змін у діяльності будь-якої організації дає змогу підвищити довгострокову ефективність її функціонування та забезпечити досягнення високих кінцевих результатів. Відтак, це зумовлює мету й завдання постійного розвитку організації, її функціонування в режимі змін, відповідний характер відносин в організації, урахування факторів впливу середовища на її розвиток. Зазначене вище вимагає моделювання освітніх процесів, формування нового бачення місії, стратегії й тактики діяльності навчального закладу, нової культури, установа млення міцних продуктивних зв'язків із навколишнім середовищем.

Модернізація сучасної освітньої системи ґрунтується на основних положеннях гуманістичної парадигми освіти. Отже, гуманізація навчального процесу у ВНЗ слугує підґрунтям для використання прогресивного досвіду зарубіжних країн в українській системі освіти.

Нині чимало зроблено для утвердження гуманістичних цінностей освіти. Концепцію гуманізації професійного розвитку фахівців і педагогічної взаємодії обґрунтували Г. Балл, І. Зязюн, В. Кремень, В. Сухомлинський.

На думку В. Кременя, в основу гуманізації освіти покладено цивілізаційні тенденції, які характеризують сучасний світ: тенденції до глобалізації суспільного розвитку; зближення націй, народів, держав через створення спільного економічного поля й інформаційного простору, напрямів

розвитку мистецтва тощо; залежність прогресу від здатності спілкування зі світом; зміна сутності держави у зв'язку з розвитком держав континентального характеру, загострення конкуренції між ними; набуття людством здатності до самознищення; перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій [5].

Гуманістичні підходи до трансформації освіти вимагають, передусім, розв'язання таких нагальних проблем:

1) посилення особистісного виміру в педагогічній науці й практиці. Головною метою та змістом усіх освітніх реформ повинна стати гармонійно розвинена особистість. Замість пріоритету держави в освітньому просторі, на чільне місце має бути поставлена саме людина;

2) особистісний вимір освіти відкриває перспективу справжньої демократизації освітянського процесу. Викладачі та студенти є повноправними суб'єктами навчального процесу. Основою навчання має бути рівноправний діалог між тим, хто навчає, і тими, хто навчається;

3) людиномірний, демократичний виміри освіти – підстава для створення єдиної комплексної системи освіти, яка набуває якостей варіативності, відкритості, діалогічності.

Посилення гуманістичних тенденцій в освіті спонукає до створення сприятливих умов для самореалізації кожної людини, пробудження її ініціативи й творчості, розкриття та становлення інтелектуальних і духовних сил. Розв'язання цих завдань можливе в межах нової – суб'єкт-суб'єктної, особистісно орієнтованої системи освіти, основними принципами якої є співробітництво, співтворчість, самостійність та відповідальність.

Важливим фактором реалізації в практиці вищої школи України досвіду провідних країн світу є необхідність забезпечення якості освіти.

Науковці та практики і Великобританії, і України визначають якість освіти як підґрунтя сучасної парадигми освіти, безперечний пріоритет освітньої політики більшості країн, адже світ збагнув, що у високотехнологічному інформаційному суспільстві якість освіти стає головним аргументом людського розвитку в забезпеченні такого рівня життєвої та професійної компетентності індивіда, який би задовольняв його прагнення до самовдосконалення й саморозвитку та, як наслідок, – потребу суспільства в освічених і висококультурних громадянах [6].

Науковий дискурс проблем якості вищої освіти представлений у дослідженнях В. Андрушенка, В. Байденка, М. Болдуєва, В. Болотова, В. Вікторова, С. Гончаренка, Л. Давидової, Д. Дзвінчука, М. Кисіль, Н. Коваленко, К. Корсака, Г. Лопушняка, С. Майбороди, А. Онюшкіна та ін.

Світове і європейське співтовариство визнало якість освіти пріоритетним напрямом розвитку суспільства у XXI ст., якому підпорядковані всі інші показники людського життя.

Саме навколо проблеми якості освіти розгортаються Болонські домовленості країн європейського простору; проблема якості освіти поступово утверджується як головний критерій порівняння ефективності, ширше – життєздатності не тільки освітніх, а й соціальних систем.

За дослідженням науковців Хмельницького ОППЮ, освіту можна вважати якісною, якщо їй удається розв'язати такі завдання:

– гармонізувати стосунки людини з природою засобами засвоєння сучасної наукової картини світу;

– стимулювати інтелектуальний розвиток і збагачення мислення через засвоєння сучасних методів наукового пізнання;

– забезпечити успішну соціалізацію людини за допомогою її занурення в наявне культурне, у тому числі технічне й комп'ютерне, середовище;

– навчити людину жити в умовах насиченого та активного інформаційного середовища, створити умови для неперервної самоосвіти;

– реалізувати потреби в новому рівні наукової грамотності, який урахує інтеграційні тенденції розвитку науки й техніки, створити умови для одержання широкої базової освіти, що дає змогу швидко переключатися на суміжні галузі діяльності [7].

Першими європейськими країнами, що ініціювали процеси забезпечення якості вищої освіти, були Великобританія, Франція й Нідерланди, які з 1985 р. почали проводити її формальну оцінку.

Якість вищої освіти визначається за сукупністю характеристик відповідного рівня фахової компетентності випускників із їхніми особистісними, громадянськими та професійними цінностями, що є визначальним у їхній конкурентоспроможності на європейському й світовому ринку праці.

Європейська освітня спільнота визначила, що в критеріях якості вищої освіти мають бути відтворені загальні цілі вищої освіти, необхідність виховання в студентів критичного й незалежного мислення та здатності до навчання протягом життя, заохочення інновацій і різноманітності, визнання важливості залучення та збереження кваліфікованих, талановитих і відповідальних науково-педагогічних працівників [1].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Теоретичний аналіз наукової літератури та практичної діяльності ВНЗ зумовив твердження про необхідність продовження дослідження ефективного досвіду й сучасних тенденцій розвитку вищої освіти провідних країн світу, зокрема Великобританії, та умов їх упровадження в навчальний процес вищої школи з метою співвіднесення досвіду на теоретичному й практичному рівнях з українськими дидактичними концепціями організації навчального процесу та визначення ефективності використання досвіду вищої школи зарубіжних країн в українському освітньому середовищі.

Джерела та література

1. Болдуєв М. В. Оцінювання якості вищої освіти: норми, критерії, характеристики, методи / М. В. Болдуєв // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – 2011. – № 11 (74). – С. 232–239.
2. Болонський процес: проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу : матеріали Першої Всеукр. наук.-практ. конф., 20–21 лют. 2004 р., Київ / ред. кол. : І. І. Тимошенко (голова) [та ін.]. – К. : Європ. ун-т, 2004. – 197 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 623 с.
4. Іванюк І. В. Освітня політика : навч. посіб. / І. В. Іванюк. – К. : Вид-во “Таксон”, 2006. – 225 с.
5. Кремень В. Філософія освіти ХХ І століття / В. Кремень // Шляхи освіти. – 2003. – № 2. – С. 2–6.
6. Левківський К. Завдання щодо забезпечення якості вищої освіти України в контексті Болонського процесу / К. Левківський, Ю. Сухарніков // Вища школа. – 2004. – № 5/6 – С. 86–95.
7. Управління якістю освіти / [В. І. Войтенко, А. О. Лавренюк, Л. М. Малинич та ін.] ; за заг. ред. Лавренюка А. О. – Хмельницький : ХОШПО ; Кам’янець-Подільський : Абетка – НОВА, 2003. – 184 с.

Анотація

У статті досліджено проблеми розвитку вищої освіти в контексті міжнародної співпраці. Обґрунтовано умови необхідності вивчення й поширення досвіду провідних країн світу, зокрема Великобританії, у галузі вищої освіти для забезпечення сталого розвитку ВНЗ України. До таких умов віднесено інноваційну освітню політику, інтеграцію в європейський освітній і науковий простір, нове соціальне замовлення суспільства щодо підготовки фахівців у ВНЗ, гуманізацію навчального процесу, забезпечення якості освіти.

Ключові слова: умова, освітня політика, загальноєвропейський освітній простір, соціальне замовлення, гуманізація освіти, якісна освіта.

Евгения Танько. Обоснование условий изучения и внедрения опыта ведущих стран мира в практику работы высших учебных заведений Украины. В статье исследуются проблемы развития высшего образования в контексте международного сотрудничества. Обоснованы условия необходимости изучения и распространения опыта ведущих стран мира, особенно Великобритании, в сфере высшего образования для обеспечения устойчивого развития вузов Украины. К таким условиям отнесены инновационная образовательная политика, интеграция в европейское образовательное и научное пространство, новый социальный заказ общества по подготовке специалистов в вузах, гуманизация учебного процесса, обеспечение качества образования.

Ключевые слова: условие, образовательная политика, общеевропейское образовательное пространство, социальный заказ, гуманизация образования, качественное образование.

Yevgeniya Tanko. Grounding of Conditions of Studying and Implementation of Experience of the Leading Countris of the World Into Practice of Work of Educational Institutions of Ukraine. The article is dedicated to the problems of development of higher education in the context of international cooperation. It was grounded the conditions of necessity of studying and dissemination of experience of the leading countries of the world, especially Great Britain, in the sphere of higher education for guaranteeing of stable development of higher educational establishments of Ukraine. Such conditions are the following: innovative educational politics, integration into European educational and scientific space, new social order of society in preparation of specialists for higher educational establishments, humanization of educational process, providing of quality of education.

Key words: condition, educational politics, general European educational spcace, social order, humanization of education, education of high quality.